

[B] **EEN ZWAK VOOR EUROPA.
PLEIDOOI VAN DICK PELS**

Tussen alle geschriften voor en tegen Europa valt dat van Dick Pels op. Socioloog en publicist Pels is ondubbelzinnig voor, niet uit berekening of omdat er in tijden waarin het kapitaal ongecontroleerd over de aardbol flitst nu eenmaal niks anders opzit, nee, omdat hij van Europa houdt, zozeer zelfs dat hij die liefde ook al meteen bij zijn lezers veronderstelt. *Van welk Europa houden wij?* is de titel van zijn recentste boek, alsof hij ons, zijn lezers, iets over onze voorkeuren moet uitleggen wat we zelf nog niet wisten. Dat klinkt nogal aanmatigend, misschien had hij beter een andere titel kunnen kiezen, maar in feite wil Pels “ons” er alleen graag op wijzen hoezeer we op historische gronden in hoge mate Europeanen zijn, van meet af aan en onontkoombaar, of we dat nu leuk vinden of niet. En daar heeft hij natuurlijk gelijk in. Europa ligt “diep verankerd in onze historie, onze sentimenten, onze genen”, zeker, en het is goed dat nog eens te benadrukken.

Dick Pels is een bevlogen auteur. Hij maakt er geen geheim van dat hij weinig opheeft met het populisme van links en rechts, maar hij schuift het niet zonder meer terzijde, integendeel, hij probeert de populistische onvrede serieus te nemen. Bovendien vindt hij dat ook pleitbezorgers van Europa buiten de studeerkamer alleen met succes kunnen opereren als ze niet bang zijn hun zaak, net als de populisten, met hartstocht te bepleiten. Er moet een wervend, attractief, positief “verhaal” komen over Europa, en Pels geeft zelf het goede voorbeeld. Dat is te midden van alle bangige, defensieve, krenterige en provincialistische eurosceptis van politici en opiniemakers een verademing.

Maar waar te beginnen als het alledaagse en onbewuste Europa moet worden aangeprezen? Europa is op zoveel manieren aanwezig in ons bestaan, ook in dat van de ferverenste anti-Europeaan, dat elke opsomming iets willekeurig krijgt. Pels gaat in eerste instantie te rade bij *Made in Europe* (2014), het enthousiasmerende boek van Pieter Steinz met de optimistische, misschien wat al te optimistische ondertitel ‘De kunst die ons continent bindt’. Is er aan de Portugese fado werkelijk iets specifiek Europees? Kon het absurdisme van *Monty Python's*

Flying Circus ook buiten de vrijevochten kosmopolitische bovenlaag rekenen op applaus? En wat is er “bindend” aan “de luxe-accessoires van Prada en Gucci”, die tegenwoordig gewapend personeel voor de deur hebben staan om hun patserige Russische en Chinese klandizie een gevoel van exclusiviteit te geven?

Representatiever voor Europa zijn de namen en de titels die Pels in een volgende alinea aanstipt: Erasmus’ *Lof der zotheid*, Montaignes essayistiek, Cervantes’ *Don Quichot* vanwege de zelfobservatie en –ironie, Voltaire en Marx vanwege hun “maatschappelijke zelfkritiek”, waarbij, het moet gezegd, het prefix “zelf” een mate van relativiteit suggereert die in de honende toon van Marx, en meer nog in die van de “marxisten”, tot op de dag van vandaag en met niet te overschatten consequenties ver te zoeken is. En hoewel Pels zich terdege bewust is van het niet geringe wantrouwen jegens het Europese project in vooral de minder ontwikkelde en dus kansarmere lagen van de bevolking, meent hij toch dat de eurocrisis, de barbarij van IS en de oorlog in Oekraïne “het besef van Europese lotsverbondenheid (hebben) versterkt” – een inzicht waarvan gevreesd moet worden dat het noch door “de hardwerkende Nederlander” van *De Telegraaf* en de VVD, noch door de demonstrerende aanhang van Syriza en Podemos met hun afbeeldingen van Merkel met Hitlersnorretje zonder meer gedeeld wordt.

Niettemin kan geen zinnig mens het oneens zijn met wat Pels als “de kracht van Europa” beschouwt: die “ligt eerder in de matiging en de zelfbeheersing dan in vechtlust en veroveringszucht. De ziel van Europa, het hart van de Europese cultuur, wordt gevormd door de waarden van individualisme, pluralisme, tolerantie en zelfrelativering, die samen een unieke beschavingsstijl definiëren.” En wat verderop, inhakend op de oorspronkelijke motieven voor Europese integratie kort na de lange Europese wereldoorlog (1914-1945): “‘Nooit meer oorlog’ kan in plaats van een terugkijkende waarschuwing ook een blik vooruit zijn. Europese beschaving is de oneindige zoektocht naar een zachtmoedige, ontspannen, minder gevaarlijke samenleving.”

Pels’ pleidooi voor een verdergaande Europese integratie is dus niet primair, zoals dat van bijvoorbeeld Paul Scheffer, gebaseerd op de

vermeende noodzaak met China, Brazilië, India en andere opkomende reuzeneconomieën te kunnen concurreren, maar op een beschavingsideaal, en dat ziet hij allereerst in de bescherming en verdere uitbouw van de verzorgingsstaat, hoe utopisch dat ook klinkt met het oog op de reële ontwikkelingen sinds de collaps van het communistische imperium en de ontmanteling van de staat ten behoeve van een ongebreidelde economische groei in de liberaal-democratische wereld.

In zijn zoektocht naar een ontspannen Europa pleit Pels voor sociale rechtvaardigheid, en dus voor een op meer gelijkheid gerichte herverdeling van de rijkdom. Daarbij zoekt hij wetenschappelijke steun bij een opzienbarend boek van twee Britse epidemiologen, Kate Pickett en Richard Wilkinson, *The Spirit Level* (ofwel *Waterpas*, 2009), dat curieus genoeg niet in het Nederlands is vertaald en in het politieke debat alhier, anders dan bijvoorbeeld *Kapitaal in de 21ste eeuw* van Thomas Piketty, ook nauwelijks een rol heeft gespeeld. Aan de centrale boodschap, ondubbelzinnig en verleidelijk verwoord in de ondertitel, kan die desinteresse niet geweten worden: *Why Equality Is Better for Everyone*.

Op grond van het nodige objectieve statistische materiaal betogen Wilkinson en Pickett dat in de welvarende landen niet economische groei maar een grotere inkomensgelijkheid de bron is van meer gezondheid en geluk, ook voor de rijken. Dat zou linkse politici toch nieuwsgierig moeten maken. In landen met de grootste inkomensverschillen (VS, Portugal) komen vijf maal zoveel psychische ziekten voor als in landen met de kleinste inkomensverschillen (Japan, Scandinavische landen, Nederland), obesitas komt er zelfs zes maal zo vaak voor.

Andere indicatoren, zoals kindersterfte, analfabetisme, criminaliteit en levensverwachting, geven eenzelfde tendens te zien. De verklaring ligt voor de hand: in samenlevingen met grote inkomensverschillen bestaat meer competitie, meer stress, meer wantrouwen, meer ressentiment, en die beïnvloeden de gezondheid in de meest algemene zin aanzienlijk. Daarom, zegt Pels, is het nodig dat we een Europees “sociaal-individualisme” ontwikkelen: “Vrijheid mag geen schaars goed zijn en kan niet worden gereduceerd tot marktvrijheid. Individualisme is niet het geboorterecht van een

kleine elite: iedereen moet de materiële en culturele mogelijkheden krijgen om daadwerkelijk individu te zijn of te worden.”

Daarmee is meteen duidelijk dat Pels, net als Wilkinson en Pickett, geen voorstander is van een vergaand egalitarisme in populistische zin. Hij gelooft niet in “het volk”, in welke mythische vorm dan ook, en nog minder in mensen die een directe toegang tot die mythische volksziel pretenderen te hebben. Derhalve is hij ook geen voorstander van de daaraan inherente democratieopvatting, waarin al sinds Rousseau’s *volonté générale* – hét oermodel van alle moderne, op “het volk” steunende totalitaire ideologieën – geen enkele ruimte is voor afwijkende, dissidente standpunten.

Met kracht van argumenten pleit hij voor een minderhedendemocratie: een democratie is er niet, zoals onder meer in het huidige Hongarije en Turkije, om de meerderheid naar de mond te praten, maar om de rechten van de minderheden te garanderen. Zij representeert niet de hoe dan ook geforceerde en fictieve eenheid maar juist de heterogeniteit en de verdeeldheid van een volk: “de diversiteit van meningen, hartstochten en levensstijlen”. Daarbij beroept Pels zich op de Franse politicoloog Pierre Rosanvallon, volgens wie volkssoevereiniteit “ontstaat in de evenwichts-oefening tussen tal van deelbelangen: zij valt uiteen in een veelheid van minderheidsstandpunten”.

Natuurlijk is Pels zich bewust van de kloof tussen het neoliberale Europa van nu en een Europa dat groot en machtig genoeg is “om de grootbanken en de multinationals te kunnen uitdagen en weerstaan”. Zonder een verdere “politisering en democratisering van Europa” zal dat niet lukken. En evenmin zonder een zelfbewuste, maar niet militante belichaming van oude Europese tradities van het goede leven, zeker nu die paradoxaal genoeg alom bedreigd worden door het neoliberale afbraak- en privatiseringsbeleid van de Europese Unie. Dit boek is een van de betere pleidooien voor een hoogstnoodzakelijk alternatief voor dat beleid.

CYRILLE OFFERMANS

DICK PELS, *Van welk Europa houden wij?*, Cossee, Amsterdam, 2015, 160 p.